

25 DE ANI DE LA MOARTEA LUI ION CANTACUZINO

Ion Cantacuzino a fost una dintre cele mai reprezentative personalități ale științei și culturii românești.

Ion Cantacuzino s-a născut în ziua de 25 noiembrie 1863 la București unde își termină studiile elementare și le începe pe cele secundare. Venit la 25 august 1879 în capitala Franței, pentru continuarea studiilor medii și absolvirea celor superioare, rămâne aici aproape un sfert de secol pentru a se întoarce în țară în 1902 în plină maturitate a talentului său creator.

Parisul frământărilor sociale, Parisul științific, în care mai stăruia încă spiritul marelui Louis Pasteur și Parisul vibrând de o pasionantă umanitate proletară ce l-a dat pe Romain Rolland și Henri Barbusse, iată ambianța care l-a influențat pe Cantacuzino savantul și gânditorul materialist.

În 1882 se înscrie la Facultatea de litere și filosofie a vestitei Sorbona iar apoi după licență la cea de științe pe care o termină în 1891 împreună cu Emil Racoviță. Din 1887 frecventează și cursurile facultății de medicină. „Pasiunea vieții mele — spunea Cantacuzino într-o scrisoare din acea vreme — este și rămâne cercetarea problemelor științifice legate de viață.”

În 1892 face cunoștință cu continuatorul lui Louis Pasteur: savantul rus Iliia Mecinikov. Cantacuzino e numit asistentul lui Mecinikov al cărui prieten va fi toată viața. Prima lucrare științifică a lui Cantacuzino e celebra sa teză de doctorat: „Recherches sur le mode de destruction du vibron cholérique dans l'organisme, contributions à l'étude des problèmes de l'immunité.”* În prefața ei, I. Mecinikov scria „tînărul savant român este tot așa de competent în problemele de istorie naturală ca și-n cele de bacteriologie”.

Cercul de prieteni științifici îl apropie pe Cantacuzino rînd pe rînd de Chamberland, Roux, Bezredka, Nicole, Bordet, Calmette și alte personalități ale științei franceze.

În aceeași perioadă aderă alături de Voinov, Racoviță, Bujor și alții la grupul studenților socialiști afiliați Internaționalei a II.

După un scurt popas la Iași, se întoarce definitiv în țară în 1902, fiind chemat la catedra de medicină experimentală a Universității din București unde rămâne profesor pînă la moarte. Din modestul său laborator de catedră compus la început din 3 camere se realizează încet-încet celebrul institut ce-i poartă și astăzi numele. Între 1902—1908 se apropie tot mai mult de clasa muncitoare printr-o intensă activitate de culturalizare și de luptă revendicativă. În 1905 înființează „Revista Științelor Medicale” prima revistă într-adevăr științifică din țara noastră, iar în 1908 „Annales de biologie”. În 1907 devine conducătorul Direcției sanitare din Ministerul de Interne, iar în 1910 elaborează cunoscuta sa lege sanitară ce căuta să pună pe baze moderne medicina noastră de stat.

Între 1913 și 1917 reușește printr-o strălucită aplicare a principiilor științifice să stăvilească epidemiile de holeră și tifos exantematic apărute în cursul

* Teză, G. Steinheil, Paris 1894.

celor două războaie, balcanic și mondial. Bezredka, urmașul lui Mecinicov la conducerea Institutului Pasteur, vorbea despre aceste două acțiuni ca despre „marea experiență română care rivalizează cu cele mai frumoase cercetări făcute vreodată în laborator“.

Începînd din 1925 Cantacuzino se consacră tot mai mult problemelor de tuberculoză, vaccinării BCG pe care le introduce în țară și organizării luptei antituberculoase. Desfășoară o activitate științifică multilaterală, crește cu drăgoste noile generații și contribuie la ridicarea prestigiului nostru științific în fața opiniei publice mondiale.

Moartea l-a răpus acum 25 de ani, în plină activitate, elaborînd planul de trecere prin parlament a proiectului de organizare privind Liga națională „contra tuberculozei“.

Opera științifică a lui Cantacuzino cuprinde 123 lucrări consacrate imunității și fagocitozei ca fenomen biologic general, holerei, scarlatinei, tifosului exantematic, tuberculozei și leprei. De numele lui se leagă descoperirea originii virotice a scarlatinei, rolul vector al streptococului, transmisibilitatea ei experimentală și valoarea diagnostică a „fenomenului Cantacuzino“. Unicitatea fenomenelor biologice apare în mod strălucit în lucrările lui privind elaborarea de anticorpi la animale și vegetale. Cercetările lui legate de biologia bacilului Koch, de patogenitatea agenților degresați sau de puterea imunogenă a bacilului atenuat sînt considerate și azi drept clasice.

Cantacuzino consideră știința ca „valabilă numai dacă are și o aplicare practică legată de viață și de interesele poporului“. Alături de Voinov, Leon și Racoviță, opera lui Cantacuzino a contribuit considerabil ca determinismul materialist să învingă la noi în biologie idealismul finalist, reprezentat prin obscurantistul *Paulescu* și școala sa.

Lumea științifică mondială a consacrat reputația incontestabilă a lui Cantacuzino numindu-l „doctor honoris causa“ al universităților din Montpellier, Bordeaux, Atena etc. iar apoi membru al Academiei Franceze și al Academiei Române începînd din 1925.

Opera didactică a marelui dascăl e deosebit de bogată. Ca profesor a împărțit meritul științei și s-a străduit mereu de a trezi în sufletul elevilor dorința de a-și adînci cunoștințele.

Cantacuzino s-a ocupat sistematic de elevii săi și i-a îndrumat. Fiecare a fost pregătit în așa fel încît a putut să devină mai tîrziu un continuator, un adevărat întemeietor de școală. Continuatorii operei sînt: Ionescu Mihăești, Mihail Ciucă, Nicolae Combiescu, Ștefan Irimescu, Popescu Azuga, precum și alți academicieni și savanți, care constituie o dovadă elocventă a rezultatelor activității pedagogice a lui Cantacuzino.

Opera social-obștească a lui Cantacuzino este la fel de bogată. Ca membru al cercului „România Muncitoare“ în anii premergători primului război mondial organizează conferințe de culturalizare și mobilizează conștiințele pentru obținerea unor asigurări sociale de stat și pentru ridicarea prestigiului sindicatelor.

Cu toate că după primul război mondial nu a mai luat parte la mișcarea muncitorească, determinismul său în știință, etatismul său în problemele de organizare sanitară și atitudinea sa de simpatie față de primul stat socialist din lume, îl situează definitiv printre marile figuri progresiste ale tradiției noastre social-medicale.

Ca organizator, Cantacuzino s-a dezvoltat pe linia alor două probleme importante: organizarea statală a sănătății și lupta antituberculoasă. De cunoscuta-i lege sanitară din 1910 se leagă măsurile de înființare a primelor laboratoare de igienă județeană din țară. Tot aici se ridică problema grijii etatizate față de protecția gravidelor, lăuzelor, muncitorilor din fabrici și poruri, precum și măsurile centralizate de luptă în contra pelagrei, malariei, holer-

rei, tifosului și tuberculozei. Chiar dacă guvernanții burghezi ai acelei epoci au redus la minimum eficacitatea legii sanitare create de Cantacuzino, totuși prestigiul moral al medicinei de stat reperțează prin aceasta o victorie. Guvernării regimului burghez-moșieresc au respins ideea de luptă antituberculoasă etatizată. După tentativa nereușită a lui Tiron de la Iași (1898) Babeș, Petriș Galăț, Proca și Cretzulescu de la București (1900) de a se înființa o ligă contra tuberculozei pentru „declarația obligatorie, evidența, izolarea în contul statului, asigurarea socială a bolnavilor de tuberculoză și lichidarea tuberculozei animale, se înființează totuși prin staruința unor cercuri medicale progresiste în frunte cu V. Babeș în 1901 Societatea de profilaxie a tuberculozei având obiective mult mai restrânse.

Venit în țară în 1902 Cantacuzino se atașează acestei societăți și prin elevul său Ștefan Irimescu și prin I. Proca reușește să obțină între 1902—1907 fondurile necesare pentru 2 sanatorii la Filaret București și Bisericiani din Neamț precum și pentru 2 dispensare la Colțea București. Fiind director al sănătății, înființează în 1908 încă o societate „Combaterea tuberculozei la copii” și încă 4 sanatorii: Tekirghiol, Petrești-Gorj, Măgura-Buzău și Birnovași. În 1913 înființează odată cu societatea „pentru izolarea tuberculozei” și sanatorul Zerlendi din București.

Primul război mondial intrerupe această nobilă activitate pe care o reia în 1923 și o continuă încă 11 ani pînă la moarte. La insistențele lui, se instituie o comisie urmînd să pregătească mult așteptata lege antituberculoasă Cantacuzino, Irimescu și Proca formulează vechiul postulat din 1901 a lui Babeș; declarația obligatorie, izolarea în contul statului și a.m.d. Legea este votată abia în 1926 dar fostul ministru de finanțe liberalul Vintilă Brătianu „uită” să treacă prin parlament și aprobarea fondurilor necesare traducerii ei în viață.

În acel moment țara avea doar 2520 de paturi pentru tuberculoși, iar anual mureau de tuberculoză cca. 36.000 de oameni.

Cantacuzino nu renunță la luptă. Împreună cu colaboratorii săi începe pe de o parte acțiunea de introducere și organizare a vaccinarilor BCG, iar pe de altă parte inițiază o luptă conștientă și susținută de a mobiliza și sensibiliza lumea medicală și nemedicală la problemele de tuberculoză. Acest scop îl servesc „Societatea romînă pentru studiul tuberculozei” și „Buletinul” ei, apărut ca un supliment al „Revistei științelor medicale” precum și răsunătoarele congrese naționale de tuberculoză organizate, primul în 1931 la București, iar al doilea în 1933 la Cluj.

Dezbaterile acestor congrese transformate uneori în adevărate rechiziții contra indolenței cercurilor conducătoare sîlesc guvernul să cedeze.

Sub presiunea opiniei publice și a celui de al doilea congres național la Cantacuzino este însărcinat să elaboreze proiectul de lege pentru înființarea legii naționale contra tuberculozei, organ subvenționat de stat, beneficiind și de toate veniturile loteriei de stat și ale casionului de la Sinaia.

În acel moment Cantacuzino cîștigase în parte bătălia pierdută de Babeș în 1901 cît și propria-i luptă zădărnicită pe băncile parlamentului în 1926.

Începe o pregătire febrilă pentru redactarea legii și trecerea ei prin parlament. În ianuarie 1934 totul părea gata cînd brusc destinul hotărăște altfel. Moartea, survenită la 14 ianuarie 1934, în jurul orelor două, îl găsește dictînd ultimele instrucțiuni privind trecerea legii prin parlament.

Legea fu în adevăr votată. Iar frumoasele și bine înzestratele sanatorii de la Moroieni, Marilla, Dobritza, Cîmpeni, Balotești, vestesc lumii că lupta lui Cantacuzino nu a fost zadarnică.

Problema tuberculozei însă nu era nici pe departe rezolvată.

Exploatarea și mizeria muncitorimii și țărănimii muncitoare, locuințele insalubre lipsite de aer și lumină și promiscuitatea în care se zbăteau pe patul lor de suferință sutele de mii de bolnavi nu se puteau ameliora numai prin măsuri medicale. Chiar Cantacuzino era conștient de acest fapt. Într-un discurs pronunțat la 27 februarie 1906 pentru muncitori în cadrul cercului România Muncitoare el spune că sanatoriile nu ajung. Stingerea completă a acestei boli numai soluția socialistă, societatea comunistă o va aduce. Până atunci însă, trebuie luate măsuri: ateliere igienice, zile mai mici de muncă, repaus regulat, salar îndestulător.

După 41 de ani de la aceste memorabilele cuvinte și la 11 ani după moartea celui ce le-a pronunțat, regimul de democrație populară a realizat întregul program social care condiționează stingerea acestei boli.

Creșterea continuă a nivelului de trai, grija pentru îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă, asigurarea concediului plătit, precum și excelentele forme de organizare a luptei antituberculoase cu o absolută gratuitate a tratamentului, asigurat prin zeci de mii de paturi, în sute de dispensare și sanatorii realizate în cei 15 ani ai puterii populare, au împlinit într-adever mareșul vis al clasei muncitoare și al intelectualilor înaintați Babeș, Cantacuzino și alții: tuberculoza a fost îngrădită, mortalitatea ei tinde spre 0, morbiditatea și infecția scad an de an.

Cei care l-au cunoscut, în epoca cea mai pasionantă a vieții și toți cei care îl vor cunoaște din opera sa, rămân cu convingerea că se află în fața unui om de știință adevărat. Cu atât mai mult acum când totul favorizează o activitate ca a lui Ioan Cantacuzino exemplul său trebuie să fie pentru noi toți o pildă vie, vrednică de urmat.

Sosit la redacție: 21 februarie 1959.

Prof. ZENO BARBU